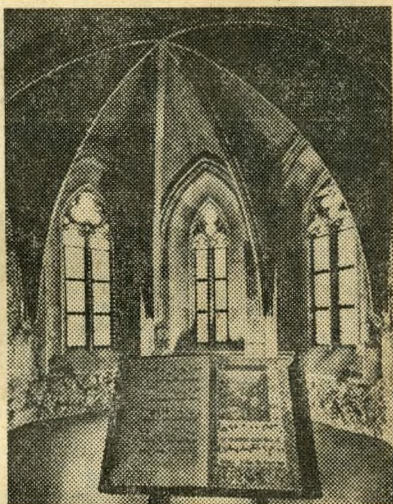

Gion Cristoforo Romano: Beatrice (1490).

Részlet a kápolnából

Gion Christoforo Romano: Matyas (1490).

A budai Várpalota - múlt és jelen

A budai Vár említésére az ember képzeletében a Halászbástya körvonala tűnnek fel, majd a Várpalota, és a várnegyed filmekből, tévéfilmekből jól ismert részletei. Pedig a Vár nemcsak e szembe-tűnő és közismert látványosságokból áll, hanem történelmet-kulturhistóriát őrző tárház is. Évmilliók történetét őrzik természet-alakított-képződményei — évezredek történelmét az ezekre épített falak, és azok alá fúrt földalatti labirintusok.

Az a — napjainkban a tenger szintjétől 160 méter magasan elterülő —, két kilométer hosszú, és 750, illetve 370 méter széles fennsík, amelyre a ma ismert Várnegyed épült, a pleisztocénben alakult ki. Az alatta húzódó — tíz kilométeresre becsült — barlangrendszer forrásvíz vájta a mészkőbe; ugyanaz a forrásvíz, amely a Várhegy egykori felszínén csillogó tavat is táplálta. A pincék — e jórészt természetes képződmények — védelmet nyújtottak az őskor, s a legújabb kor emberének is. A török-korban betemetett középkori barlangpincéket 1930–40. között megtisztították, hogy bombabiztosakká alakítsák át (itt állta ki Buda második-világháborús ostromát sok ezer ember); s ekkor lett rá a félmillió éves hévízes barlangkutakra *Kadic Ottokár* geológus, aki mint *Zolnay László* régész, a Váravatott kezű kutatója írja, két emelet mélységű kettőspincékre, paleolitikori leletekre is rátalált. (A földtörténeti-régészeti emlékek a Szentháromság utca 2. alatti múzeumban kaptak helyet.)

Tekintsük át legalábbis röviden a Vár történetét — a Várét, amelynek romjai betemetették, megőrizték, majd visszaadták régmúlt korok dokumentumait.

Az ország középkori fővárosának alapjait IV. Béla király fektette le a tatárjárás után; s 1250. előtt a királyi palota magja is elkészült *Zsigmond király* — aki 1387-től ke-zen ötven esztendőig tartó ural-rodása alatt cseh király és német

császár is volt — a Vár jelentősé- gének növekedésével egyidőben ki- alakította a palota középkori tömb- jét is, s abban a nagyszabású ud- vari ünnepélyekre alkalmas, 70- szer 18 méteres dísztermet. Akko- riban épült a Vár előrendszere, amelynek jó része megmaradt.

Mátyás uralkodása hozta meg a palota fénykorát: az udvarába meg- hívott olasz mesterek kezényomán *Mátyás* palotájának reneszánsz pompája évtizedekkel megelőzte a közép- és nyugat-európai országok- két is.

A Várát ezerféle megpróbáltatás érte: török uralom, villámcsapás, előidézte löportár-robbanás, Buda visszafoglalásának ostroma. *Mária Terézia* építkezései miatt lebontot- ták a középkori palota utolsó mar- radványait is. Csak a múlt század- végi bővítéskor kerültek ismét nap- világra azok a kőfaragványok, tár- gyi emlékek, amelyek hírt hoztak a palota régi szépségéről.

A II. világháború lerombolta a palotát. Ezután 1948–63-ig helyre- állítással kapcsolatban 26 holdnyi területen kutatták fel a középkori ki- rályi palota maradványait, *Gerevich László* vezetésével; ekkor bukkan- tak elő ismét a középkori épületek alapfalai, és — jobb állapotban — az ezeknél is mélyebben épülteké. Tömételen épületelem, dísz, tár- gyi emlék feltárása után, *Gerő László* tervei szerint, 1967-ig hely- reállították a Boltozatos helyisége- ket, a Gótikus nagytermet, az Al- kápolnát, a Kiráypincét. Az idő- közben újjávarázsolt Várpalota épületében felavatták a Budapesti Történeti Múzeumot; falai között egy évtizede megnyílt a Vármúze- um is, ahol megtekinthetők az ása- tás eredményei.

Négy évvel ezelőtt nagy szenzá- cióról adtak hírt a lapok: *Zolnay László* régész ásatás közben párat- lan leltre bukkant: gótikus szob- rok, torzók nem is sejtett darabjai- ra. A tudósítások egyre több töre- lőkről, torzóról, egész alakos szo- borról szóltak. Végül egyértelműen megállapították, hogy európai vi-

szonylatban is páratlan, tárlatnyi középkori szobor pihent a föld mé- lyében. Muzeológusok, régészek, restaurátorok munkájának eredmé- nyeképpen ebből az anyagból nyílt, meg 1976. tavaszán „A középkori Buda királyi várpalotája és góti- kus szobrai” című, átfogó kiállítás.

Az alsorsori előcsarnokban ma- kettek, alaprajzok, képek, fotók szemléltetik a palota csaknem öt- százéves alakulását. *Mátyás* király függőkertjének alépitménye, *Nagy Lajos király* palotájának szobor- torzói, a Zsigmond-korabeli palota épségben-feltárt, háromboltozo- tos helyisége, valamint homlokzat-, árkád-, kútrészlete, a *Nagy Lajos*, *Zsigmond*, *Mátyás* korabeli, figurá- lis kályhacsempék, s az ezekről re- konstruált díszkályha, a palotában egykor működött kerámiaműhely darabjai, dísz- és konyhaedények, majolikák, címerek, a *Mátyást* és *Beatrixet* ábrázoló fehérmárvány dombormű: az összkép hűen idézi föl a palota reneszánszkori pompá- ját.

Az Anjou-palota alapfalaira épült átjáróban, és az egykori ki- rálynők lakosztálvához tartozó góti- kus nagyteremben állították ki a világi tárgyú szobrokat, amelyek lovagokat, főrangú nőket örökítet- tek meg: a *Nagy Lajos* által épít- tetett alkápolnában pedig az egy- házi alakok — apostol, próféta, ma- donna, szentek figurái — kaptak helyet.

A több-emeletnyi mélységű pin- celabirintus még sok titkot tart magában, de számosat már sike- rült megfejtenuik a kutatóknak, s a felszínre hozott leletek tükrében mind tisztábban látjuk, milyen ma- gas színvonalú településfejlesztők, építők-, művészek éltek e helyen sok évszázaddal ezelőtt. S a nap- jainkban kulturális központtá ala- kult Várpalota falai között helyet kap a múlt és jelen — és amit az ország és a nemzetközi együttmű- ködés produkál. Mindez szemlélt- eti a kultúra egységességét és fo- lyamatoságát.

Pérelli Gabriella

